

самоціль. У практиці боротьби зі злочинністю реалізуються їх результати, практика визначає їх зміст (цілі, завдання, форми), зважаючи на свої повсякденні потреби. Як бачимо, автор розглядає створення криміналістичного забезпечення через призму певної наукової чи навчальної діяльності, яку в підсумку можна застосовувати під час розслідування різних видів кримінальних правопорушень.

Підсумовуючи, зазначимо, що зміни в законодавстві вимагають поліпшення забезпечення діяльності правоохоронних органів під час розслідування кримінальних правопорушень. Отже, криміналістичне забезпечення досудового розслідування – це система методів, засобів, прийомів з різних напрямів криміналістики (техніки, тактики та методики), що базуються на загальнотеоретичних засадах криміналістики та спрямовані на виконання завдань розслідування та попередження протиправних діянь.

1. Сфімов М. М. Криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 224–228.

2. Кримінальний кодекс України від 2012 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Лук'янчиков С. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів : монографія. К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 368 с.

5. Матвієнко В. В. Криміналістичне забезпечення методики розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук. К., 1999. 205 с.

6. Шепітько В. Ю. Криміналістика в системі юридичних наук і її роль в глобальному світі. *Криміналістика та судова експертиза: наука, навчання, практика* : зб. наук. пр. : у 2 т. Харків : Вид. Агенція «Апостіль», 2014. Т. 1. С. 142–153.

Олександр КОРШУН

керівник Лівобережної окружної
прокуратури міста Дніпра
Дніпропетровської області,
кандидат юридичних наук,

Юлія ЧАПЛИНСЬКА

прокурор Лівобережної окружної
прокуратури міста Дніпра
Дніпропетровської області,
доктор юридичних наук, професор

**УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У ПРОВЕДЕННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ**

Процес набуття права власності на нерухомість супроводжується цілою низкою дій, що містять у собі оформлення у різноманітних установах низки документів, що стосуються оформлення угод щодо нерухомості. Внаслідок чого у змісті таких документів залишається важлива інформація, що допоможе встановити деталі здійснення правочинів щодо об'єктів нерухомості та виявити дії, які є незаконними. Отримати доступ до таких документів, а також інших предметів та документів, які мають стосунок до незаконних дій у сфері нерухомості, можна у різний спосіб. Найбільш поширеними такими способами одержання доказової інформації є проведення тимчасового доступу до речей і документів та проведення обшуку. До того ж відіграє велику роль огляд таких речей та документів, оскільки вже на момент їх вилучення слідчий може уявити обставини вчинення кримінального правопорушення та вжити відповідних невідкладних заходів.

Якісний огляд документів дозволяє встановити в них суперечності, що виникають у разі їх недоброякісного складання або під час скоєння злочинів. Подальше дослідження суперечностей у документах дає змогу з'ясувати причини їх походження, механізм їх утворення, вид (матеріальний або інтелектуальний) підроблення, а також коло осіб, які мали стосунок до їх складання, а також стосунок певних осіб до тієї самої господарської операції та містять у собі інформацію про неї.

Як свідчить аналіз матеріалів судово-слідчої практики та юридичної літератури, сьогодні злочинці широко використовують сучасну оргтехніку, яка, в разі виявлення, повинна підлягати обов'язковому вилученню в установленому законом порядку. При цьому неприпустимі спроби миттєвого отримання інформації з наявної бази даних, адже сучасні засоби захисту передбачають можливість швидкого пошкодження або повного знищення інформації під час несанкціонованого допуску. Якщо такий доступ було здійснено незаконно, докази, отримані у такий спосіб, можуть у подальшому визнаватися недопустимими.

Особливості обшуку засобів комп'ютерної техніки полягають у тому, що після прибуття на місце обшуку слідчий, насамперед, має вжити усіх заходів, спрямованих на запобігання можливому пошкодженню і знищенню інформації. Для цього забезпечується контроль за безперервним електропостачанням електронно-обчислювальних машин та їх мереж, припиняється доступ сторонніх осіб на об'єкт, де проводять обшук [1, с. 132].

Загалом треба зазначити, що на тлі бурхливого розвитку науки і техніки йде активне використання їх досягнень для вчинення злочинів, що різко підвищує роль фахівця в проведенні процесуальних дій, у тому числі й обшуку. Ця обставина знайшла своє відображення і в чинному КПК, де у ст. 236 Кодексу, з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів. Зважаючи на це, злам можливих захисних систем повинен здійснюватися тільки висококваліфікованим спеціалістом в особливих умовах.

Під час вилучення комп'ютерної техніки слідчий повинен взяти під контроль приміщення, де встановлена техніка, а також електрощит. Не можна дозволяти нікому, крім компетентного спеціаліста, доторкатись до техніки і пристроїв електроживлення. Вимкнені пристрої не варто вмикати. Всю підключену до комп'ютера периферію треба сфотографувати або описати в протоколі, щоб було зрозуміло, які були з'єднання. Також варто звернути увагу на місце, де розміщена комп'ютерна техніка, поруч можуть бути записані паролі, мережеві адреси та інші дані, – нерідко такі записи лежать поруч, приклеєні до монітора, висять на стіні. Якщо принтер щось друкує, дочекайтеся закінчення друку. Усе, що є у вихідному лотку принтера, описується і вилучається разом з іншими носіями комп'ютерної інформації. Після цього комп'ютери треба вимкнути, це повинен зробити спеціаліст [2, с. 65].

Важливою є допомога спеціаліста й під час вилучення інформації, що міститься в електронних реєстрах. У юридичній літературі пропонується два способи фіксації інформації, що наявна на вебсторінці: а) візуальна форма, під час якої здійснюється лише візуальний огляд зображення на дисплеї пристрою: роздруківка вебсторінки (вебскріншот) та її огляд; фіксація особою контенту, що міститься на вебсайті, шляхом його збереження на відповідних носіях (CD, DVD, магнітні диски); б) технологічна форма фіксації: отримання довідок від провайдерів (log-файли); миттєва фіксація вебсторінок за допомогою приватних онлайн-сервісів. За такої фіксації здійснюється фіксація не тільки візуального відображення, а й вихідного коду, URL-адреси вебсторінки та часу здійснення такої фіксації; використання сервісу Internet Archive. WaybackMachine, який здійснює фіксацію змісту окремих вебсторінок [3].

Як свідчить практика, є два основних способи вилучення комп'ютерної інформації: вивчення всієї комп'ютерної інформації безпосередньо під час обшуку з подальшим вилученням тільки тієї інформації, що становить інтерес для провадження, або вилучення всіх виявлених засобів комп'ютерної техніки з подальшим вивченням наявної на них інформації. Водночас треба зазначити, що у ч. 2 ст. 168 КПК України йдеться, що вилучення таких інформаційних систем здійснюється лише у разі, якщо вони безпосередньо зазначені в ухвалі слідчого судді, суду. Якщо електронні носії інформації не вказані в ухвалі, а їх вилучили, законодавець розцінює це як грубе порушення норм кримінального процесуального законодавства.

У розрізі цього слушною є позиція І. М. Попової, що під час вилучення об'єктів треба забезпечити, щоб було вилучено саме те, що має значення для кримінального провадження. Тому в разі, якщо планується вилучення документів, значення яких слідчий самостійно визначити не може, для участі в цій слідчій (розшуковій) дії треба запрошувати фахівця відповідного профілю (бухгалтера, податківця, фахівця в галузі комп'ютерних технологій, експерта в галузі будівництва тощо). Проте слідчі не завжди повністю використовують можливість залучення фахівців під час підготовки та проведення вилучення документів. Унаслідок цього суттєво знижується результативність і доказове значення таких

процесуальних дій, що загалом впливає на перспективи розслідування і судового розгляду справи [1, с. 132].

1. Попова І. М. Розслідування шахрайств, пов'язаних із залученням коштів громадян на будівництво житла : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук зі спеціальності 12.00.09 / Міністерство внутр. справ України; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2011. 250 с.

2. Щербюк Х. В., Пядишев В. Г. Особливості вилучення комп'ютерної техніки під час проведення обшуку. *Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки* : матеріали Всеукр. науково-практ. конф. (м. Кропивницький, 23 листоп. 2016 р.). Кропивницький, 2016. С. 64–65.

3. Фіксація змісту веб-сторінки в мережі Інтернет як елемент здійснення права на захист авторських прав на твори, розміщені в мережі Інтернет: URL : <https://protocol.ua>

Олег ТАРАСЕНКО

професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх
справ (м. Київ, Україна),
доктор юридичних наук, доцент

ЧИННИКИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ВЧИНЕННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ ПРОТИПРАВНОГО КОНТЕНТУ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Світові тенденції зміни структури злочинності переконливо свідчать про зростання ролі інформаційно-телекомунікаційних технологій, які спричиняють появу принципово нових видів кримінальних правопорушень та активне вдосконалення «традиційної» злочинної діяльності. Комп'ютерні мережі, комунікаційні системи стали інструментом злочинців, унаслідок чого криміналізувалася сфера використання інформаційно-телекомунікаційних технологій. Одним із видів злочинної діяльності, що швидко прогресує разом з розвитком комунікаційних комп'ютерних систем, є злочинне використання мережі Інтернет шляхом розміщення в ній протиправного контенту. Інтернет наповнюється протиправним контентом і використовується з метою протиправної діяльності. Особливістю мережі Інтернет є те, що даний протиправний контент може бути створено та розміщено на веб-сторінках в різних куточках світу, що, своєю чергою, унеможливує виявлення та заблокування першочергового джерела. Аналіз практики протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються у кіберпросторі, свідчить також про наявність низки чинників, які заважають створити ефективно діючу систему протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, – передусім стосовно процедур та інструментарію виявлення зазначених кримінальних правопорушень.

Зазначені чинники ми умовно поділяємо на об'єктивні та суб'єктивні.

До об'єктивних чинників відносяться:

- під час створення та обігу протиправного контенту використовуються об'єкти нетрадиційної природи – в результаті чого ознаки кримінального правопорушення містяться в електронному середовищі і, відповідно, можуть швидко зникнути;

- кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, виявляються у нових, незвичних для правоохоронної практики формах, способах тощо;

- обіг протиправного контенту здійснюється з використанням інформаційних ресурсів, які територіально розміщені в різних країнах, що ускладнює проведення пошукових заходів;

- кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет, є багатоступінними організованими кримінальними правопорушеннями, що зумовлює складність їх виявлення (на фоні високого рівня їх латентності);

- злочинна мета може бути реалізована і без безпосереднього використання предмета матеріального світу, а тільки його віртуальних реквізитів (що кардинально змінює тактичні прийоми виявлення);

- контент у мережі Інтернет може бути розміщений і без суб'єктивно злочинної мети, тому його наявність у мережі Інтернет ще не гарантує можливість інтерпретації дій особи як